

VOJTECH, Miloslav: SLOVENSKÁ KLASICISTICKÁ A PREROMANTICKÁ LITERATÚRA. Bratislava : Univerzita Komenského, 2017. 185 s.

Libuša Bednáriková

Publikácia Miloslava Vojtecha *Slovenská klasicistická a preromantická literatúra* je syntetizujúcim dielom, do ktorého vyústili autorove doterajšie vedecké práce a dlhoročná univerzitná pedagogická skúsenosť v oblasti literárnovednej slovakistiky. Impulzom pre jej vznik bola práve aktuálna potreba širšie koncipovanej knihy zameriavajúcej sa na problematiku výskumu slovenskej literatúry 19. storočia, ktorá by zároveň bola vhodná pre potreby vzdelávania: v tomto zmysle ju sám autor charakterizuje ako vysokoškolskú učebnicu, resp. študijnú príručku pre študentov kurzov slovenskej literatúry 19. storočia. Doposiaľ plnili obdobnú funkciu kapitoly zo starších i novších literárnohistorických syntéz a monografií (autorov ako Milan Pišút, Stanislav Šmatlák alebo Imrich Sedlák), a takisto časti z príručky *Panoráma slovenskej literatúry I.* (2004), ktorej bol M. Vojtech spoluautorom. Obsah, rozsah i štruktúra novo predkladanej učebnice poukazujú na autorovu orientáciu v problematike písania učebníc a jeho prehľad o aktuálnom stave výučby literárnej histórie na slovenských stredných školách vo vzťahu k štátnemu vzdelávaciemu programu z literatúry.

Knih sa časovo zameriava na obdobie od posledných dvoch desaťročí 18. storočia (v intenciiach koncepcie dlhého 19. storočia) po prvú tretinu 19. storočia. M. Vojtech prijíma zaužívané periodizačné členenie slovenskej literatúry

na osvietenský klasicizmus (1780 – 1815) a vrcholný klasicizmus (1815 – 1840), k nim pridáva preromantizmus (1815 – 1840). Kým v iných pedagogických príručkách býva dané obdobie umelo rozdeľované a edične prináleží do odlišných zväzkov (ako je to v prípade učebníc *Literatúra I pre stredné školy* a *Literatúra II pre stredné školy* od autorského kolektívu A. Polakovičová, M. Caltíková, L. Štarková, L. Lábaj, A. Mezeiová), čo môže spôsobovať neucelený pohľad študentov na dané obdobie, M. Vojtech ho predstavuje koncízne a celistvo. Vo svojom výklade nachádza súvislosti medzi dielami celého vymedzeného časového úseku, pričom v záujme zachovania kompaktného obrazu charakterizovaných javov viac ráz rámcové časové ohraničenie aj prekračuje (napr. hneď v úvodnej analýze jazykovej situácie obdobia národného obrodzenia opisuje aj štúrovskú slovenčinu, s. 22 – 23).

M. Vojtech v práci kontinuitne nadviazal na svoje predchádzajúce publikácie: *Panoráma slovenskej literatúry I.* (2004); *Literatúra, literárna história a medziliterárnosť* (2004); *Tvorcovia literatúry a literárnej histórie* (2013). Ďalej rozšíril a doplnil literárnohistorický výklad, takisto metodologické rámce, s výrazným poukazom na aktuálny stav výskumu problematiky a jeho inšpirácie. Učebnica má štyri kapitoly: *I. Slovenské národné obrodzenie a obrodenecká literatúra, II. Klasicizmus, III. Pre-*

romantizmus, IV. *Dráma a divadelný život na Slovensku v 20. a 30. rokoch 19. storočia*. Prvá kapitola načrtáva štruktúru celej učebnice, všeobecné konštatácie úvodných kapitol sú dokumentované v interpretačných sondách do vybraných diel.

Cielom prvej kapitoly knihy je teoreticko-metodologický úvod do problematiky slovenskej literatúry a kultúry obdobia národného obrodzenia. Pre pochopenie problematiky má veľký význam vysvetlenie historicko-spoločenského pojmu národné obrodzenie, ktoré dáva autor do súvislosti s kultúrno-literárnymi pojmami (pomenovaniami literárnych smerov a tendencií). Národné obrodzenie definuje ako „*integrujúce označenie viacerých popri sebe pluralitne koexistujúcich línií slovenského národného hnutia v prvej polovici 19. storočia, determinovaných konfesionalizmom, odlišnými predstavami o podobe národného jazyka či odlišnými literárno-estetickými preferenciami*“ (s. 9). Následne vymedzuje jeho charakteristické znaky v literatúre a kultúre: etnocentrizmus, lingvocentrizmus, mytologizmus, historizmus a synkretizmus. Práve literárnosmerový synkretizmus ako „*nekonfliktné splyvanie a prekrývanie viacerých literárnych smerov, prúdov a tendencií súčasne, často v tvorbe jedného autora i v jednom umeleckom texte*“ (s. 12) a splyvanie viacerých oblastí národnej kultúry (s. 14) sú kľúčové pre autorov pluralitný model dejín literatúry.

S ohľadom na potrebu orientácie v dobových kontextoch a súvislostiach je v podkapitole *Jazyková otázka a podoby literárnych jazykov v období národného obrodzenia* priblížená komplikovaná súveká jazyková situácia: okrem zhrnutia a vysvetlenia už známych faktov (okolnosti kodifikácií a kodifikačné príručky bernolákovskej a štúrovskej úpravy) rozširuje M. Vojtech výklad o problematiku používania českého jazyka na území dnešného Slovenska (v časti *Podoby češtiny ako literárneho jazyka v obrodeneckom období*) a zaraďuje tvorcov a ich diela k jednotlivým podobám literárneho jazyka.

V časti o klasicizme postupuje od vysvetlenia pojmu cez opis poetiky k náčrtu vývinových

tendencií v európskych literatúrach (anglickej, francúzskej a nemeckej) až k jeho špecifickej podobe v slovenskej literatúre. Pri analyzovaní prameňov, z ktorých vychádza poetika slovenského klasicizmu, opisuje vzťah slovenskej literatúry a kultúry k francúzskej literatúre a kultúre – v tejto spojitosti však približuje aj mimoliterárne skutočnosti, ktoré spôsobili, že jej vplyv na slovenskú literatúru bol slabý.

V celej publikácii je prítomné komparatívne hľadisko. Slovenskú literatúru autor vníma na pozadí vývinu európskych literatúr, všima si aj prekladovú tvorbu dobových literátov a uvádza diela svetovej literatúry, ktoré ovplyvnili slovenských tvorcov. Slovenská literatúra sa v takomto podaní nejaví ako uzavretá do seba a hoci je jej vývin špecifický (oneskorenie za európskym vývinom, literárnosmerový synkretizmus), podnecuje čitateľa k vnímaniu slovenskej literatúry v európskom kontexte. Tento aspekt je veľmi prínosný, pretože nie všetci študenti slovakistických študijných programov sa počas štúdia dostávajú do kontaktu aj so svetovou literatúrou daného obdobia.

Tretiu kapitolu autor venoval slovenskému literárnemu preromantizmu. S týmto pojmom pracoval už vo svojich predchádzajúcich štúdiách (napr. v monografii *Literatúra, literárna história a medziliterárnosť* z roku 2004), kde ho definoval a charakterizoval v rámci pluralitného modelu chápania literatúry 19. storočia, a zároveň analyzoval stav bádania a názory slovenských literárnych historikov na otázku preromantizmu. Preromantizmus nechápe ako samostatný smer, ale ako „*súborné označenie tendencií, ktoré už od druhej polovice 18. storočia v západnej Európe vytvárajú postupný prechod od klasicizmu k romantizmu*“ (s. 112). Pre pedagogickú funkciu publikácie sú kľúčové vysvetlenia pojmov preromantizmus, sentimentalizmus a biedermeier a ich vzájomných vzťahov, pretože všetky (až na preromantizmus) sú pre študentov nové (v stredoškolských učebniciach sa síce spomínajú, ale nie sú súčasťou Inovovaného Štátneho vzdelávacieho programu, a preto, ak sú aj na hodinách preberané, tak skôr len okrajovo). V kapitole sa opäť prejavuje autorovo

vo silné vnímanie medziliterárnych vzťahov, keď podáva obraz týchto tendencií v inonárodných literatúrach (anglickej i nemeckej), ktoré do istej miery ovplyvnili aj slovenskú literatúru a kultúru.

Vyčlenenie drámy dvadsiatych a tridsiatych rokov 19. storočia do samostatnej kapitoly môže pôsobiť na prvý pohľad trochu asymetricky. Autor však uvádza hneď dva dôvody pre svoje rozhodnutie: 1. kvantitatívny i kvalitatívny nárast domácej i prekladovej dramatickej produkcie tohto obdobia a literárnosmerovú nevyhranenosť, 2. synkretický charakter pôvodnej dramatickej tvorby (s. 162 – 163). V príručke *Panoráma slovenskej literatúry I.* tvorila táto časť miniatúrny náčrt v rámci kapitoly preromantizmu, ktorý teraz autor rozpracoval, čím ponúkol kvalitný exkurz do oblasti dejín divadla a dramatických žánrov na Slovensku. Kým v *Panoráme* sa venoval len pôvodnej literatúre, tu si celkovo všima divadelnú scénu v priestore Slovenska, kde v tomto období pôsobili najmä nemecké divadelné spoločnosti. Ďalej uvádza obľúbené žánre, ale aj neskoršie slovenské ochotnícke divadlo, ktoré uvádzalo i pôvodnú slovenskú a českú tvorbu. Kapitola je členená na prekladovú dramatickú tvorbu, pôvodnú tvorbu a teoretické myslenie o dráme, ktoré je dôkazom o „*dobovom napätí medzi teóriou a praxou v oblasti dramatického umenia*“ (s. 166). Veľmi podnetný je aj následný portrét Jána Chalupku. M. Vojtech na viacerých miestach zhodnocuje výsledky najnovších literárnohistorických výskumov, ktoré prepájajú Chalupkovu tvorbu s dielom dánskeho dramatika Lidviga Holbergu alebo anglického dramatika Henryho Fieldinga.

Druhú a tretiu kapitolu dopĺňajú portréty spisovateľov. Každý portrét tvoria dve časti – krátky medailón osobnosti majúci ráz slovníkového hesla a následná analýza autorovej tvorby. Ich cieľom nie je podať vyčerpávajúci opis života a diela vybraného tvorca prostredníctvom množstva faktov, ale doplniť a rozšíriť vedomosti čitateľa publikácie, pretože študenti poznajú zo stredoškolskej výuky len niektorých autorov. Ako naznačuje inovovaný štátny

vzdelávací program a používané stredoškolské učebnice, okrem Jozefa Ignáca Bajzu, Augustína Doležala, Jána Hollého a Jána Kollára, je im veľká časť dobových spisovateľov známa iba na úrovni evidencie mena (Juraj Fándly, Pavol Jozef Šafárik) či dokonca celkom neznáma (Juraj Palkovič, Bohuslav Tablic, Karol Kuzmány).

Analýzy tvorby autorov predstavujú stručné interpretácie diel alebo ich častí, s upozorňeniami na výsledky najnovších výskumov či na zistenia a formulácie, ktoré si ešte vyžadujú ďalšie literárnovedné spresnenia. Tak napr. v podkapitole *Typologické znaky biedermeieru* spomína „*koncept neskorého biedermeieru v slovenskej literatúre, ktorý ešte čaká na svoju verifikáciu a začlenenie do širšieho syntetického obrazu procesov v slovenskej literatúre konca 19. storočia*“ (s. 124). V interpretáciách autor na viacerých miestach rozvíja kritériá, ktoré zhrnul v metodologickom úvode celej knihy i v úvodoch kapitol: 1. nachádza v dielach typologické znaky obrodeneckej literatúry, 2. uvažuje o žánrovom a druhovom zaradení diel, 3. charakterizuje ich literárno-smerové tendencie a uvádza ich význam v literárnom vývine (progressívne i regresívne prvky, ktoré prinášajú).

Portréty sú členené názvami interpretovaných diel, čo umožňuje študentovi, aby sa ľahko vrátil k už prečítanému. Na viacerých miestach autor vyberá pútavé ukážky (napr. opis obrazu Kataríny z Bory z Bajzovho románu *René mládenca príhodi a skúsenosti* či naturalistické opisy z výstražnej balady Bohuslava Tablica *Jakub Žibřid z Žibřidova*). Veľkým pozitívom je, že autor do svojho konceptu dejín slovenskej literatúry 19. storočia zaradil aj texty, ktorým sa nie vždy venuje pozornosť v syntetických prácach. Medzi takéto patrí napríklad prekladová tvorba tohto obdobia či žánre príležitostného charakteru.

Text celej učebnice je informačne nasýtený, autorov štýl je vecný, v rámci estetického interpretácie nedáva dielam nadbytočné prívlastky, pozitívne či negatívne. M. Vojtech s teoretickou erudíciou a na základe dôkladnej znalosti pramenného materiálu ponúka zhrnajúci výklad slovenskej klasicistickej a preromantickej

kej literatúry, pričom upozorňuje na jeho stá-
lu otvorenosť a nové výzvy v ďalšom výskume.
Jednou z výziev napr. je, že túto kvalitnú výkla-
dovo-interpretáčnú literárnohistorickú príruč-
ku by mohla vhodne doplniť edícia antológie
dobových textov, najmä tých ťažšie dostupných.

Mgr. Libuša Bednáriková
Filozofická fakulta Univerzity
Komenského
Katedra slovenskej literatúry
a literárnej vedy
Gondova 2
811 09 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: bednarikov13@uniba.sk